

2. ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΠΑΛΑΙΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ
ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΒΡΑΥΡΩΝΑ

Κατὰ Μάϊον τοῦ ἔτους 1951 μετέβημεν μετὰ τοῦ ἀειμνήστου Καθηγητοῦ Γ. Οἰκονόμου, τοῦ Καθηγητοῦ κ. Ἄ. Ὁρλάνδου καὶ τοῦ Ἐφόρου Ἄρ-

Εἰκ. 1. Οἱ ὡς σταθμοὶ τῆς θύρας τοῦ μεταγενεστέρου ναυδρίου, χρησιμοποιηθέντες ἀμφικίονες παραθύρων τῆς μεγάλης βασιλικῆς μετὰ τὴν ὄλοσχερῆ ἀποκάλυψίν των.

χαιοτήτων Ἀττικῆς κ. Ἰ. Παπαδημητρίου πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Ἰ. Παπαδημητρίου ἀνασκαφεισῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Βραυρῶνος.

Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν μας, πρὸς δυσμὰς καὶ εἰς ἀπόστασιν 500 μ. ἀπὸ τῶν ἀρχαίων τῆς Βραυρῶνος ἀντελήφθημεν, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ, ὑπολείμματα παλαιῶν τοίχων. Τὰ ἐξήτασα μετὰ προσοχῆς καὶ διέκρινα προβαλλόμενα ἐν τῷ μέσῳ μεγάλων σχίνων μαρμάρινα τεμάχια, τὰ ὁποῖα προήρχοντο προφανῶς ἀπὸ διαχωριστικούς κίονας παραθύρων μεγάλης παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς (εἰκ. 1).

Ἐζήτησα μετὰ ταῦτα σχετικὴν πίστωσιν ἀπὸ τὸ Συμβούλιον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, τὸ ὁποῖον εὐχαρίστως μοῦ παρέσχε τὰ μέσα διὰ τὴν ἀνασκαφὴν, δι' ἧ καὶ ἐκφράζω εἰς αὐτὸ καὶ ἐνταῦθα τὰς ἀπείρους μου εὐχαριστίας.

Κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς σκαφῆς, ἣτις ἤρχισε κατὰ Νοέμβριον 1951, ἐξεκαθαρίσθη ὁ χώρος ἀπὸ τοὺς σκίνους, διὰ μέσου τῶν ὁποίων προέβαλλον τὰ μαρμάρινα τεμάχια. Κατὰ τὴν ἐκκαθάρισιν τοῦ χώρου ἀνευρέθησαν πολλὰ μαρμάρινα γλυπτά (εἰκ. 2), διεπιστώθη δὲ καὶ ὅτι δύο μαρμά-

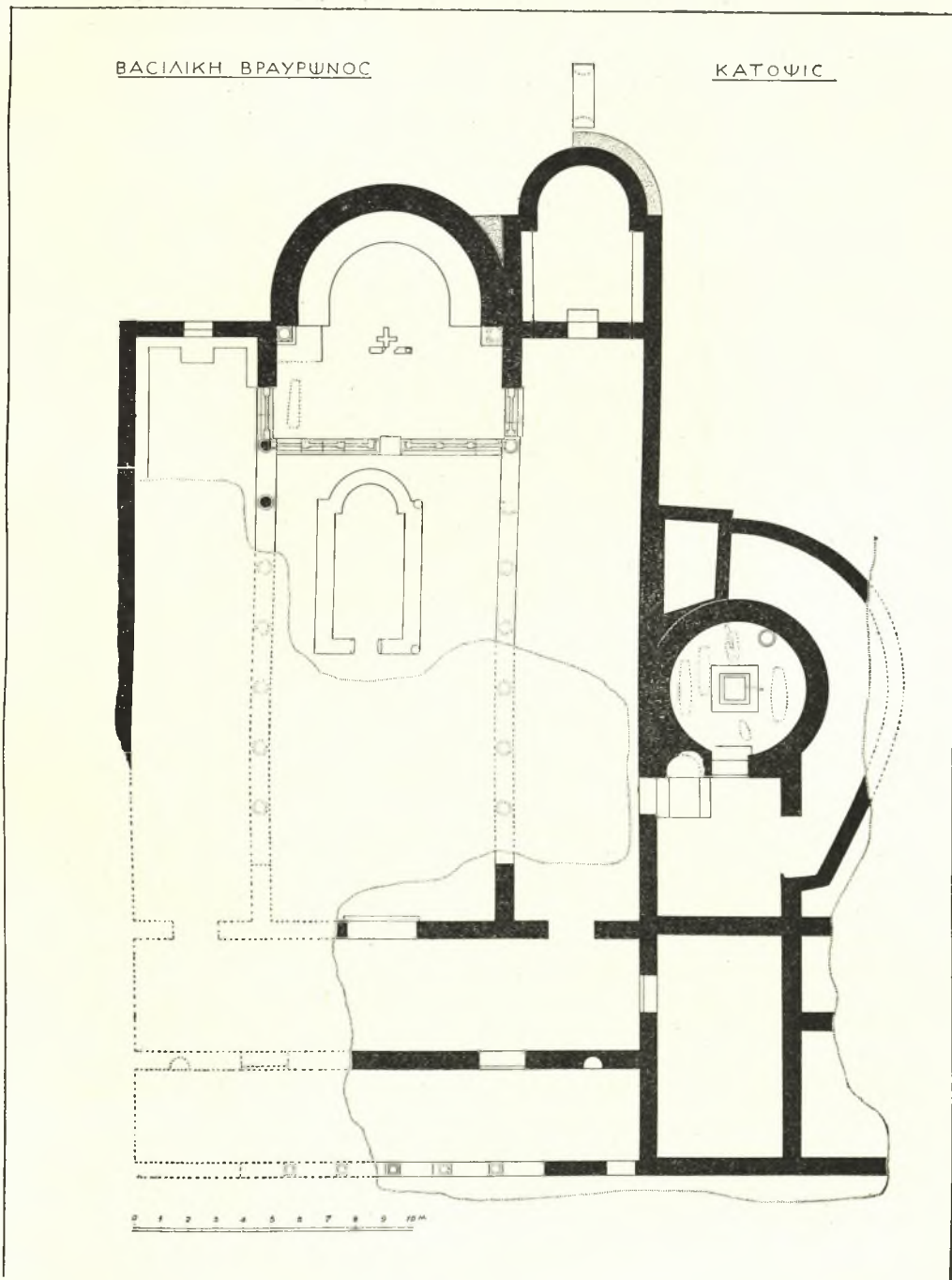
Εἰκ. 2. Ἀνάγλυφα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη τῆς βασιλικῆς.

ρινοὶ διαχωριστικοὶ κίονες διαστάσεων 1,65×0,57 μ., (εἰκ. 1) προερχόμενοι ἀπὸ μεγάλην παλαιοχριστιανικὴν βασιλικήν, εἶχον χρησιμοποιηθῆ μεταγενεστέρως ὡς σταθμοὶ τῆς θύρας εἰσόδου τοῦ μικροῦ ναυδρίου (διαστάσεων 5,58×3,83 μ.), ὅπερ ἐκτίσθη εἰς τὸν ἄξονα τῆς κάτωθεν αὐτοῦ ἀποκαλυφθείσης βασιλικῆς, ὅταν πλέον εἶχεν ἐρειπωθῆ ἡ μεγάλη¹ (εἰκ. 3).

Τὸ ναῦδριον τοῦτο ἦτο ἐκτισμένον δι' ὕλικού προερχομένου ἐκ τῆς παλαιᾶς βασιλικῆς, ἦτοι μὲ παχείας ὀπτοπλίνθους καὶ λίθους, ὡς τέμπλον του δ' ἐχρησιμοποιήθησαν τεμάχια κορμοῦ κίονος ἐσχισμένου εἰς δύο καθ' ὕψος ὡς καὶ μεγάλα ἐπιθήματα φέροντα εἰς τὸ μέσον τὴν χαρακτηριστικὴν διακόσμησιν τοῦ σταυροῦ μὲ φύλλα ἀκάνθου ἐκατέρωθεν. Τέλος ὡς Ἁγία Τράπεζα του ἐχρησιμοποιήθη μέγα κορινθιακὸν κιονόκρανον ἡμικατεργασμένον τοῦ λεβητοειδοῦς τύπου.

Ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας ἑτέρου τεμαχίου ἀρραβδώτου κορμοῦ κίονος, χρησιμοποιηθέντος εἰς τὸ τέμπλον, ἐχαράχθη ἡ ἑξῆς ἐπιγραφὴ ἐκατέ-

¹ Πολλὰ εἶναι τὰ παραδείγματα μικρῶν ναυδρίων, εἰς τὰ ὁποῖα συνεπύχθησαν μεγάλαι βασιλικαὶ εἰς ὑστερωτέρους χρόνους ὡς π.χ. τῶν Καλυβίων Κουβαρά, τῶν Φανῶν τῆς Χίου, τῆς Γλυφάδας κλπ.

Εικ. 3. Κάτοψις τῆς ἀνασκαφείσης παρά τὴν Βραυρῶνα βασιλικῆς.

ρωθεν σταυροῦ (εἰκ. 4), ἦτοι: «Χ(ριστ)ἔ βοήθ(η) [τῶ] δεομένω» καὶ ἑκατέρωθεν τῆς καθέτου κεραιίας τοῦ σταυροῦ τὰ δύο γράμματα τῆς Ἀποκαλύψεως Α καὶ Ω.

Εἰς τὸ μέσον τοῦ ναυδρίου τούτου ἀπεκαλύφθησαν πολλοὶ μεταγενέστεροι τάφοι, ἔξ οὗ προκύπτει ὅτι ὁ χώρος ἐχρησιμοποιήθη ἀργότερον ὡς νεκροταφεῖον.

Εἰκ. 4. Χριστιανικὴ ἐπιγραφή ἐπὶ τεμαχίου κορμού κίονος.

Πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ναυδρίου καὶ εἰς ἀπόστασιν 8 μ. περίπου ὑπελογίσθη ὅτι πιθανῶς θὰ εὐρίσκετο ὁ τοίχος τῆς κόγχης τοῦ Ἱεροῦ. Δοκιμαστικὴ σκαφή ἐπεβεβαίωσε τὴν ὑπόνοιαν· διότι ἔφερον εἰς φῶς κατ' ἀρχὰς ὠραῖον θολωτὸν τάφον (διαστάσεων 0,77×2,29 μ.) (εἰκ. 5), ἐκτισμένον διὰ μεγάλων ὀπτοπλίνθων. Ὁ τάφος οὗτος ἦτο προσκεκολλημένος ἐπὶ τοῦ ἔξωτερικοῦ τοίχου τῆς μικρᾶς ἀψίδος (ἄρα εἰκόνα 3).

Κατὰ τὴν περαιτέρω ἐσκαφὴν ἀνεκαλύφθη κατ' ἀρχὰς ἀψὶς ἀνήκουσα εἰς παρεκκλήσιον προσκεκολλημένον πρὸς νότον τῆς ἀποκαλυφθείσης ὑστερώτερον μεγάλης ἀψίδος τῆς βασιλικῆς ἐπέχον δὲ θέσιν διακονικοῦ καὶ ἱκανῶς ἐξέχον πρὸς ἀνατολὰς πέραν τῆς μεγάλης ἀψίδος¹ (εἰκ. 3 καὶ 6). Ἐντὸς τοῦ

¹ Προεξέχοντα ἱκανῶς πρὸς ἀνατολὰς παρεκκλήσια συναντῶμεν τὸν 5^{ον} αἰῶνα εἰς τὴν βασιλικὴν τοῦ Σοκάνι τῆς Συρίας· ἄρα σχετικῶς. J. LASSUS, Sanctuaires chrétiens de Syrie, σ. 167 εἰκ. 75, εἰς βασιλικὴν τῆς Παλμύρας (ἔ.ἀ. σ. 168 εἰκ. 76), εἰς τὴν βασιλικὴν Χερσονήσου Κρήτης (ἀδημοσίευτον) καὶ ἀλλαχού.

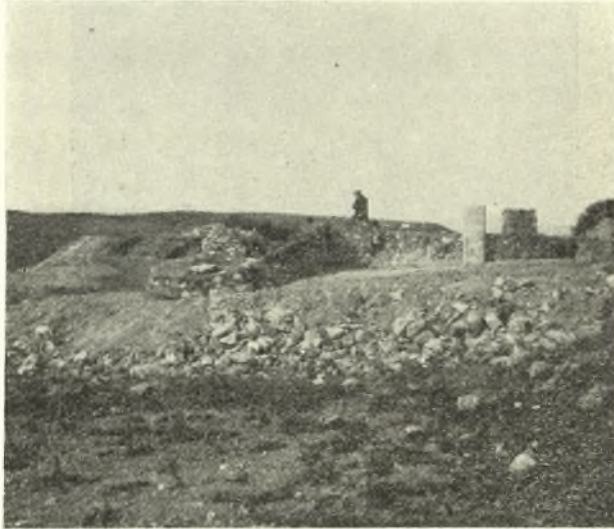

Είκ. 5. Πλινθόκτιστος θολοσκεπής τάφος
ἐξωτερικῶς τῆς μικρᾶς ἀψίδος.

Είκ. 6. Τὸ νοτίως τῆς μεγάλης ἀψίδος προσκεκολλη-
μένον παρεκκλήσιον.

παρεκκλησίου τούτου εὐρέθη ὠραῖον ἰωνικὸν κιονόκρανον (εἰκ. 5) προερχόμενον προφανῶς ἀπὸ τὴν κιονοστοιχίαν τῆς βασιλικῆς. Τὸ δάπεδον τοῦ παρεκκλησίου ἦτο ἐστρωμένον διὰ πλακῶν ἐκ σχιστολίθου, τὸ δὲ τέμπλον του ἦτο ἐκτισμένον διὰ μεγάλων ὀπτοπλίνθων. Ὁ πρὸ τοῦ τέμπλου χῶρος ἔφερεν ἑκατέρωθεν δύο τοίχους (πεζούλλια) πλάτους 0,45 μ. καὶ ὕψους 0,50 μ. (εἰκ. 3 καὶ 6).

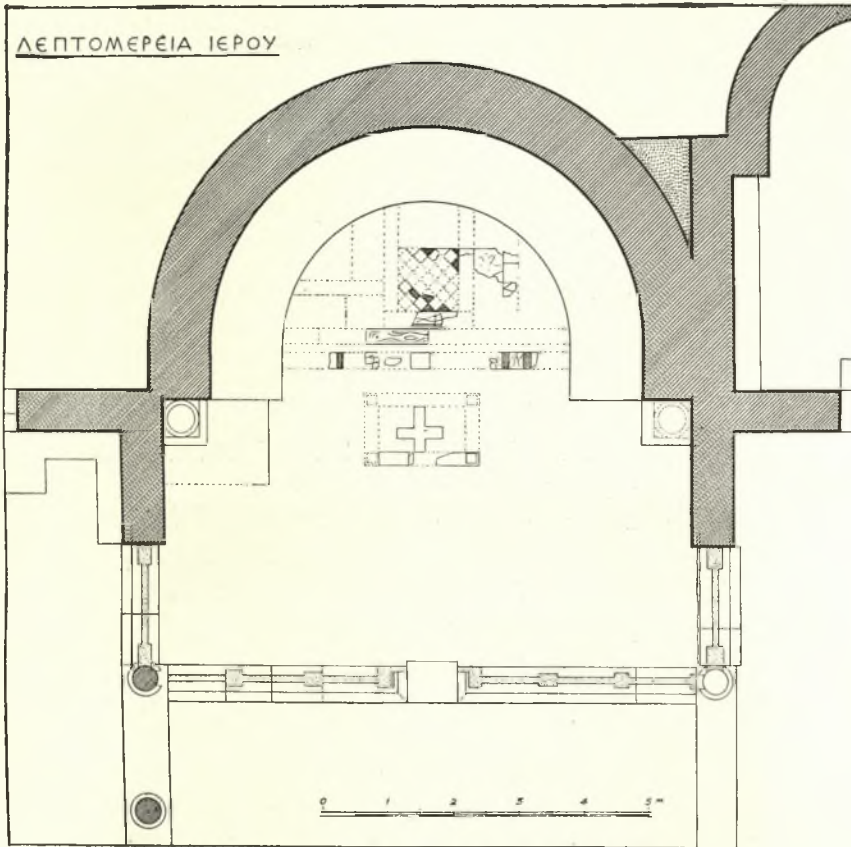
Εἰκ. 7. Ἀποψις τῶν ἀψίδων τῆς βασιλικῆς ἀπ' ἀνατολῶν.

Τ Ο Ι Ε Ρ Ο Ν

Ἀνεκαλύφθη ἐν συνεχείᾳ ἡ μεγάλη, κεντρικὴ ἀψὶς τῆς βασιλικῆς, ἐσωτερικῆς διαμέτρου 6,76 μ., τῆς ὁποίας οἱ τοῖχοι σώζονται εἰς ὕψος 2,30 μ. ἐξωτερικῶς (εἰκ. 7).

Περαιτέρω ἀπεκαλύφθη τὸ δάπεδον τοῦ Ἱεροῦ, τὸ ὁποῖον ἦτο ἐστρωμένον μὲ ποικιλόχρωμα μάρμαρα ἐκ τῶν πολυτιμοτέρων (εἰκ. 8), ὡς π.χ. λευκῶν τῶν λατομείων Πεντέλης, ποικιλοχρῶμων ροδίνων Σκύρου, ὑποπρασίνων Καρύστου καὶ μελανῶν Χίου. Ἀπεκαλύφθη ἐν συνεχείᾳ ἐσωτερικῶς καὶ ἐν ἐπαφῇ πρὸς τὸν ἡμικυκλικὸν τοῖχον τῆς ἀψίδος τοῦ Ἱεροῦ ὑψηλὸν (0,70 μ.) ἡμικυκλικὸν βάθρον, προφανῶς τὸ σύνθρονον, ἐπενδεδυμένον ἐσωτερικῶς δι' ὀρθομαρμαρώσεως. Οἱ εὐθύγραμμοι τοῖχοι τοῦ Ἱεροῦ ἔφερον ὀρθομαρμαρώσειν, ἣτις εἶχεν ὠραίαν κυματοειδῆ μαρμαρίνην βάσιν (τοιχοβάτην) (εἰκ. 9 καὶ 10). Εἰς τὴν ἐσωτερικὴν Β.Α. γωνίαν τοῦ Ἱεροῦ ἀπεκαλύφθη βάσις κίονος διαμ. 0,45 μ., ὅστις ἐστήριζε πιθανῶς πρὸ τῆς ἀψίδος ἰδρυμένον θριαμ-

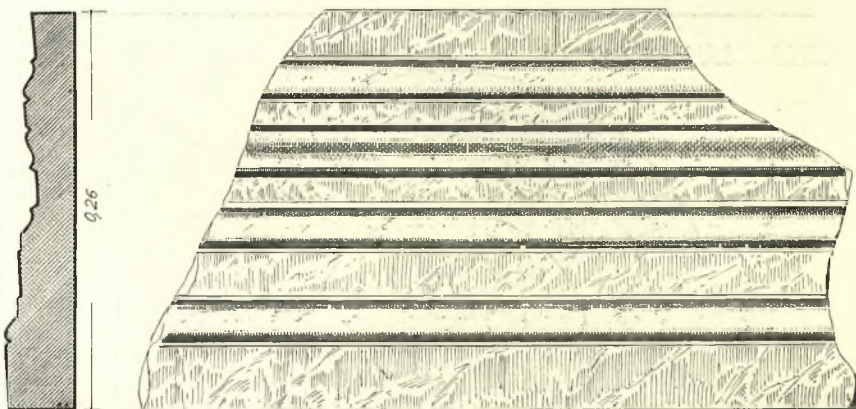
βεντικὸν τόξον (εἰκ. 11). Αἱ βάσεις αὐταὶ προέρχονται ἐξ ἀρχαίου ναοῦ, πιθανῶς τῆς παρακειμένης ἀρχαίας Βραυρῶνος· διότι εἶναι κιονόκρανα δωρικοῦ ρυθμοῦ ἀντιστρόφως τοποθετημένα. Εἰς τὴν ἀντίστοιχον Ν.Α. γωνίαν εὐρέθη μόνον τὸ ἐκ πώρου ὑπόβαθρον παρομοίου κίονος.

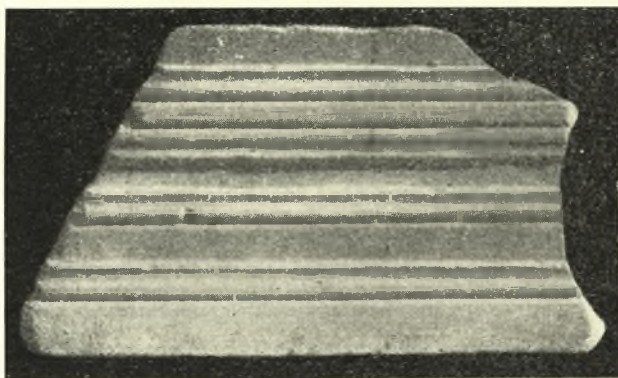
Εἰκ. 8. Λεπτομέρεια τοῦ ἱεροῦ τῆς βασιλικῆς.

Παρὰ τὴν χορδὴν τοῦ ἡμικυκλίου εὐρέθησαν αἱ βάσεις τῆς Ἁγίας Τραπεζῆς, ἣτις ἐστηρίζετο ἐπὶ τεσσάρων κιονίσκων (εἰκ. 12), ἐκαλύπτετο δὲ διὰ κοίλης κυματιοφόρου πλακῶς, τῆς ὁποίας εὐρέθησαν πολλὰ τεμάχια, ὡς καὶ τῶν 4 στρογγύλων μετὰ συμφυοῦς κιονοκράνου κιονίσκων, οἷτινες τὴν ἐστήριζον (εἰκ. 12). Κάτωθεν τῆς Ἁγίας Τραπεζῆς ἀπεκαλύφθη καὶ τὸ σταυροσχημον ἐγκαίνιον, διαστάσεων 0,70×0,685 μ. καὶ βάθους 0,15 μ. (εἰκ. 13), ἔχον τὰ τοιχώματα καὶ τὸν πυθμένα ἐπενδεδυμένον διὰ μαρμαρίνων πλακῶν, πλὴν δυστυχῶς σεσλημένον.

Εὐθὺς πρὸ τοῦ ἡμικυκλικοῦ πλακοστρώτου τῆς ἀψίδος εὐρέθησαν οἱ στυλοβάται τοῦ εἰς σχῆμα πεῖ τέμπλου ἐξ ἐρυθροῦ λίθου (εἰκ. 8 καὶ 11) δεικνύοντες ἐξωτερικῶς μὲν κεκλιμένον ἐπίπεδον ἐπὶ τῆς ὡς ἄνω δ' ἐπιφα-

Εἰκ. 9. Τμήμα τοῦ μαρμαρίνου τοιχοβάτου (τομὴ καὶ ὀρθὴ προβολή).

Εἰκ. 10. Τμήμα τοῦ μαρμαρίνου τοιχοβάτου (φωτογραφία).

νείας τῶν συνεχῆ ἐγκοπὴν διακοπτομένην ἀπὸ τετραγώνους βαθύνσεις χάριν τῶν πεσίσκων τοῦ τέμπλου. Τοιούτων πεσίσκων εὐρέθησαν τεμάχια τινα φέροντα ἄνω συμφυεῖς τὰς βάσεις κιονίσκων, ὧν ὅμως, παραδόξως, δὲν εὐρέθησαν τεμάχια οὔτε τοῦ κορμοῦ, οὔτε τῶν κιονοκράνων. Τινὰ τῶν εὐρεθέντων τεμαχίων πεσίσκων ἀνεστηλώθησαν εἰς τὰς ἐγκοπὰς τοῦ στυλοβάτου (εἰκ. 14). Ἐφερον δὲ τὰ τεμάχια ταῦτα τῶν πεσίσκων εἰς τὰς πλαγίας πα-

Εἰκ. 11. Ἐπιπέδισ τοῦ ἱεροῦ ἀπὸ Β. Εἰκ. 12. Κιονίσκοι τῆς ἁγ. Τραλέξης.

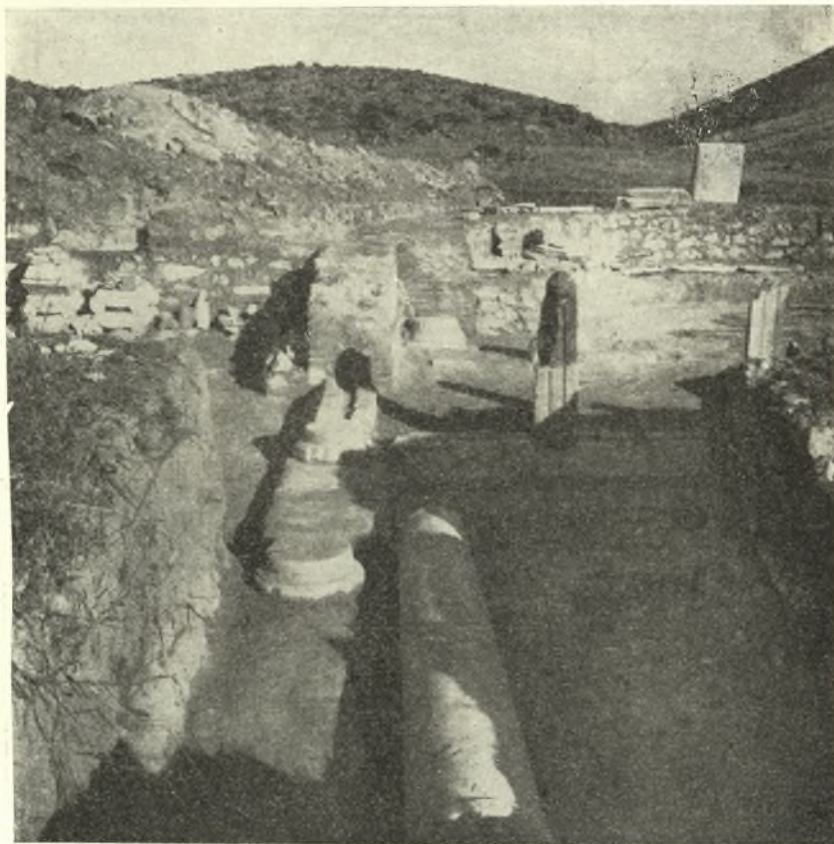
ρειάς των ἐγκοπᾶς, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐνηρμόζοντο θωράκια, φράσσοντα τὰ μεταξὺ τῶν πεσίσκων κενά. Ἐκ τῶν θωρακίων αὐτῶν εὐρέθησαν ἀρκετὰ τεμάχια μὲ ὠραίας ἀναγλύπτους διακοσμήσεις (*εἰκ. 15 καὶ 16*). Διὰ τῆς μελέτης

Εἰκ. 13. Τὸ σταυρόσχημον ἐγκαίνιον καὶ παρ' αὐτὸ τμήμα τῆς βάσεως τῆς ἁγίας Τραπεζῆς.

των κατέστη δυνατὴ ἡ ἀτοκατάστασις δύο πλακῶν, ὧν ἡ μία ὕψους 0,79 μ. καὶ πλάτους 0,96 μ. παρουσιάζει σύμπλεγμα τριφύλλων (*εἰκ. 17*), ἡ δ' ἄλλη (1,27 × 0,87 μ.) ἐμφανίζει ἕξ κύκλους συναπτομένους διὰ κόμβων, ἐντὸς τῶν ὁποίων εἰκονίζονται: σταυρός, ρόδακες καὶ πτηνὰ εἰς διαφόρους στάσεις (*εἰκ. 18*). Ἡ ἐργασία τοῦ δευτέρου τούτου θωρακίου εἶναι λεπτοτάτη, τὰ δὲ θέματα τοῦ ἐσχεδιάσθησαν μὲ πολλὴν χάριν. Τὰ θωράκια ἔφερον κυματοφόρον στέψιν (*εἰκ. 19*), τῆς ὁποίας εὐρέθησαν πολλὰ τεμάχια. Πρέπει νὰ σημειωθῇ

ὅτι πλεῖστα τῶν θραυσμάτων τῶν ὠραίων ἀναγλύφων θωρακίων εὐρέθησαν ἐντὸς μεταγενεστέρων τάφων, οἵτινες ἀπεκαλύφθησαν εἰς τὴν Β.Δ. γωνίαν τοῦ τέμπλου (εἰκ. 3). Τὰ θωράκια ἐχρησιμοποιήθησαν ἐκεῖ διὰ τὴν διαμόρφωσιν

Εἰκ. 14. Ἀποψὶς τοῦ τέμπλου μετὰ τῶν ἐπανιδρυθέντων πεσίσικων ἀπὸ δυσμῶν.

τῶν πλαγίων πλευρῶν ὡς καὶ τὴν ἐπικάλυψιν μεταγενεστέρων λακκοειδῶν τάφων (εἰκ. 20). Τὸ τέμπλον εἶχε μίαν μόνον εἴσοδον εἰς τὸ μέσον τῆς δυτικῆς πλευρᾶς, ἧτοι κατὰ τὸν ἄξονα τοῦ μέσου κλίτους (εἰκ. 3).

Ἐκατέρωθεν τῆς μεγάλης ἀψίδος ἀπεκαλύφθησαν οἱ στυλοβάται δύο παραλλήλων κιονοστοιχιῶν, βαινουσῶν ἀπὸ Δ. πρὸς Α (εἰκ. 3). Ἐκ τούτων ἡ βόρειος διατηρεῖ κατὰ χώραν τὰς ἰωνικὰς βάσεις δύο κίωνων (εἰκ. 14). Τῶν κίωνων μάλιστα τούτων εὐρέθησαν ἐρριμμένοι παραπλεύρως καὶ οἱ δλόσωμοι, ἀρρά-

βδωτοι, μαρμάρινοι κορμοί, ὡς καὶ τὰ ἰωνικά των κιονόκρανα καὶ τὰ με
 σταυροὺς καὶ φύλλα ἀκάνθης κεκοσμημένα ἐπιθήματα. Ἡ ἀπόστασις ἀπ'

Εἰκ. 15. Τεμάχια ἀναγλύφων θωρακίων τοῦ τέμπλου.

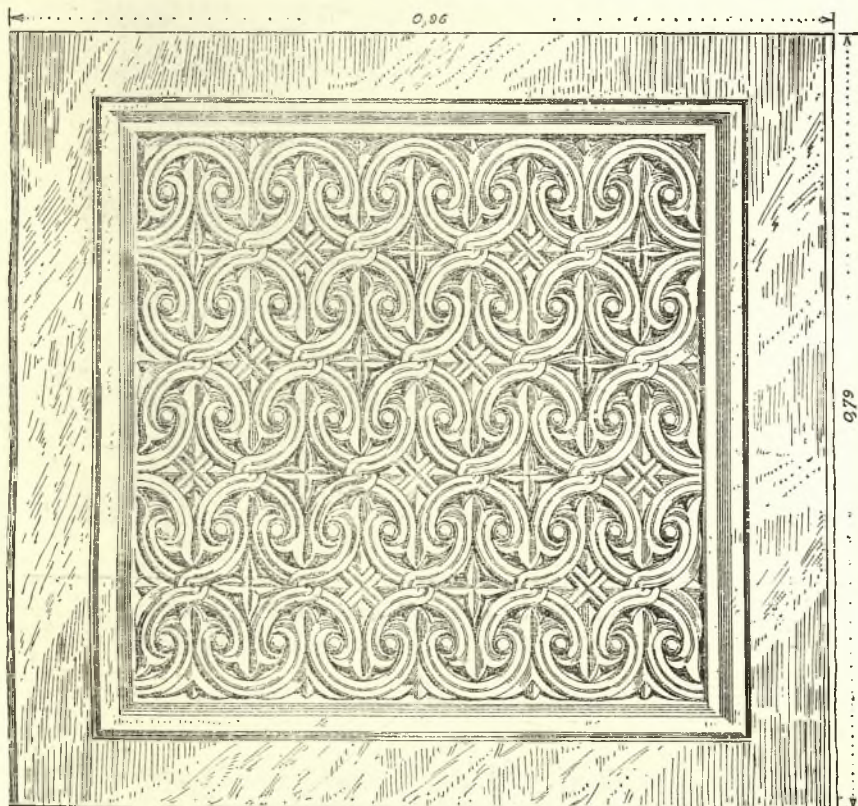
Εἰκ. 16. Τεμάχια ἀναγλύφων θωρακίων τοῦ τέμπλου.

ἄξονος εἰς ἄξονα τῶν κίωνων τῆς κιονοστοιχίας εἶναι 2,04 μ. ἐξ οὗ συνάγεται
 ὅτι ἐκάστη κιονοστοιχία ἔφερε μεταξὺ δύο πολὺν ἔξεχουσῶν παραστάδων ἑπτὰ

κίονας, ἔξ ὧν οἱ δύο, ὡς ἐλέχθη, ἀπεκαλύφθησαν ἐξριμμένοι κατὰ χώραν καὶ προσεχῶς θ' ἀναστηλωθῶσιν ἵνα προσδώσωσι ζωὴν εἰς τὸ ἀποκαλυφθὲν κτήριον.

Αἱ βάσεις τῶν κίωνων, ὀλικοῦ ὕψους 0,155 μ. καὶ πλάτους 0,39 μ., ἀποτελοῦνται (εἰκ. 23) ἐκ τετραγώνου πλίνθου καὶ δύο σπειρῶν μετὰ σκοτίας. Ἐπὶ

ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΙΣ ΘΩΡΑΚΙΟΥ ΤΕΜΠΛΟΥ.

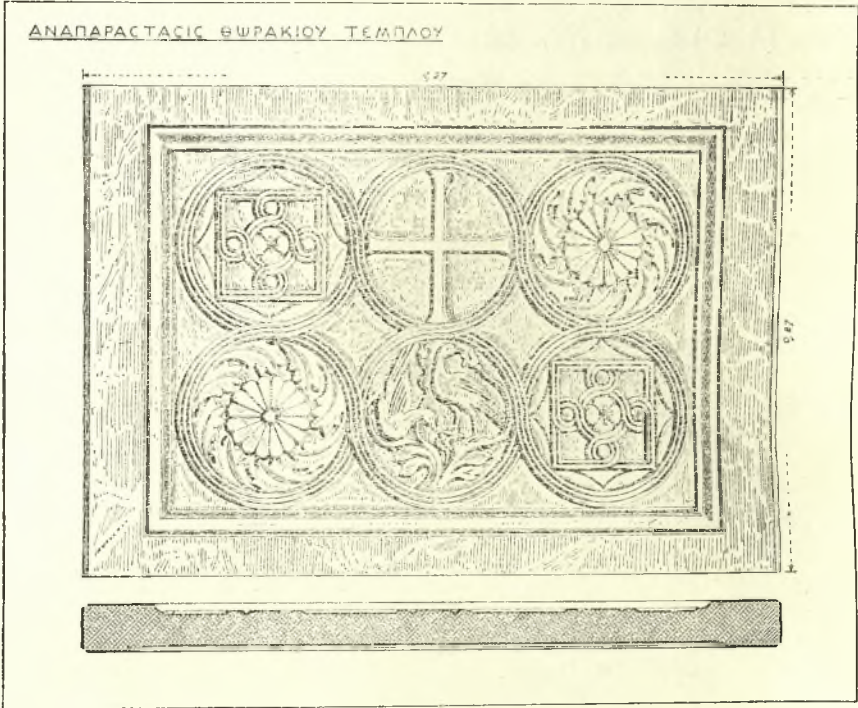

Εἰκ. 17. Ἀναπαράστασις θωρακίου τοῦ τέμπλου.

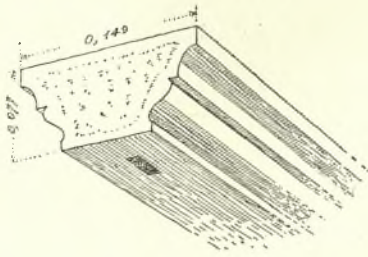
τῶν βάσεων ἔβαινον οἱ ἀρράβδωτοι κορμοὶ τῶν κίωνων ἐκ λευκοῦ μαρμάρου Πεντέλης. Οἱ κορμοὶ οὗτοι φέρουσι κάτω καὶ ἄνω ελαφρὰν ἀπόθεσιν, δι' ἧς συνηνοῦντο ἀφ' ἐνὸς μετὰ τῆς βάσεως καὶ ἀφ' ἑτέρου μετὰ τοῦ κιονοκράνου. Εἶχον δ' ὡσαύτως καὶ μείωσιν πρὸς τὰ ἄνω, διότι ἐνῶ κάτω ἔχομεν διάμετρον 0,42 μ., ἄνω ἔχομεν 0,34 μ.. Οἱ κορμοὶ ἔχουσιν ὕψος 2,84 μ.

Τὰ κιονόκρανα διαστάσεων 0,51×0,43 μ. ἦσαν πάντα ἰωνικά μετὰ προσ-

κεφαλαίων, ἔφερον δ' ἄνω χωριστὰ κολουροπυραμιδοειδῆ, μαρμάρινα ἐπιθήματα μὲ ὠραίαν διακόσμησιν (εἰκ. 21 καὶ 22), ἦτοι σταυρὸν ἐντὸς κύκλου,

Εἰκ. 18. Ἀναπαράστασις θωρακίου τοῦ τέμπλου.

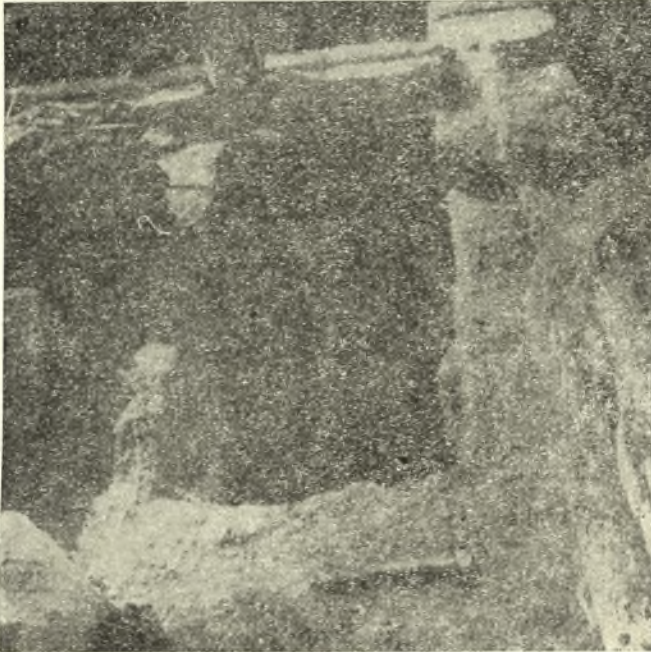

Εἰκ. 19. Στέψις τῶν θωρακίων.

εἰς τὸ μέσον φέροντα εἰς τὸ ἄνω δεξιὰ σκέλος τὴν χαρακτηριστικὴν ἀπόληξιν τοῦ γράμματος R. Εὐρέθησαν ὡσαύτως πολλὰ τεμάχια ἐπιθημάτων φέροντα τὴν αὐτὴν ὡς ἄνω διακόσμησιν, τὰ ὅποια ὅμως εἶναι λίθινα προερχόμενα

πιθανώτατα ἔκ τινος ἐπισκευῆς (εἰκ. 22 κάτω). Περιβάλλεται δ' ὁ σταυρὸς ἀπὸ ἀνθη λωτοῦ καὶ φύλλα ἀκάνθης.

Ἡ (εἰκῶν 23) παρουσιάζει μίαν ἀποκατάστασιν ὀλοκλήρου κίονος μετὰ τῆς βάσεως τοῦ κιονοκράνου καὶ τοῦ ἐπιθήματος ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σωζομένων τεμαχίων.

Εἰκ. 20. Λακκοειδῆς μεταγενέστερος τάφος ἀνοιχθεὶς ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ.

Πρὸς ἐξακρίβωσιν τοῦ γενικοῦ σχεδίου τῆς βασιλικῆς ἐγένετο περαιτέρω ἔρευνα κατὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον αὐτῆς, ἐνθα ἀπεκαλύφθησαν δύο νάρθηκες (εἰκ. 3). Ἐκ τούτων ὁ μὲν ἐσωτερικὸς συγκοινωνεῖ διὰ θύρας πρὸς ἕκαστον τῶν τριῶν κλιτῶν τοῦ κυρίως ναοῦ, ἐνῶ ὁ ἐξωτερικὸς συγκοινωνεῖ πρὸς τὸν ἐσωτερικὸν μόνον διὰ δύο εἰς τὰ πλάγια εὐρισκομένων θυρῶν καὶ δίδει τούτου ἕνεκα λαβὴν νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι θὰ πρόκειται μᾶλλον περὶ τῆς ἀνατολικῆς στοᾶς τοῦ πρὸς Δ. τῆς βασιλικῆς ἐκτεινομένου αἰθρίου, τοσοῦτω μᾶλλον καθόσον εἰς τὴν ἐτέραν τῶν μακρῶν πλευρῶν του εὐρέθησαν κατὰ χώραν αἱ βάσεις τῶν στηριγμάτων ἀνοικτῆς στοᾶς (εἰκ. 3 καὶ 24). Ἡ προσεχῆς ἀνασκαφή θέλει ἀποδείξει κατὰ πόσον ἡ ὑπόθεσις μας αὕτη εἶναι βᾶσιμος.

Ἐν συνεχείᾳ ἀπεκαλύφθη κατὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς βασιλικῆς, προσκεκολλημένον ἐπὶ τοῦ νοτίου τοίχου ὀρθογώνιον, διαμέρισμα, διαστάσεων $4,58 \times 8,08$ μ. καταλαμβάνον ὁλόκληρον τὸ πλάτος καὶ τῶν δύο ναρθήκων καὶ συγκοινωνοῦν μὲ τὸν ἐσωτερικὸν νάρθηκα διὰ θύρας ἀνυψουμένης εἰς τὸ

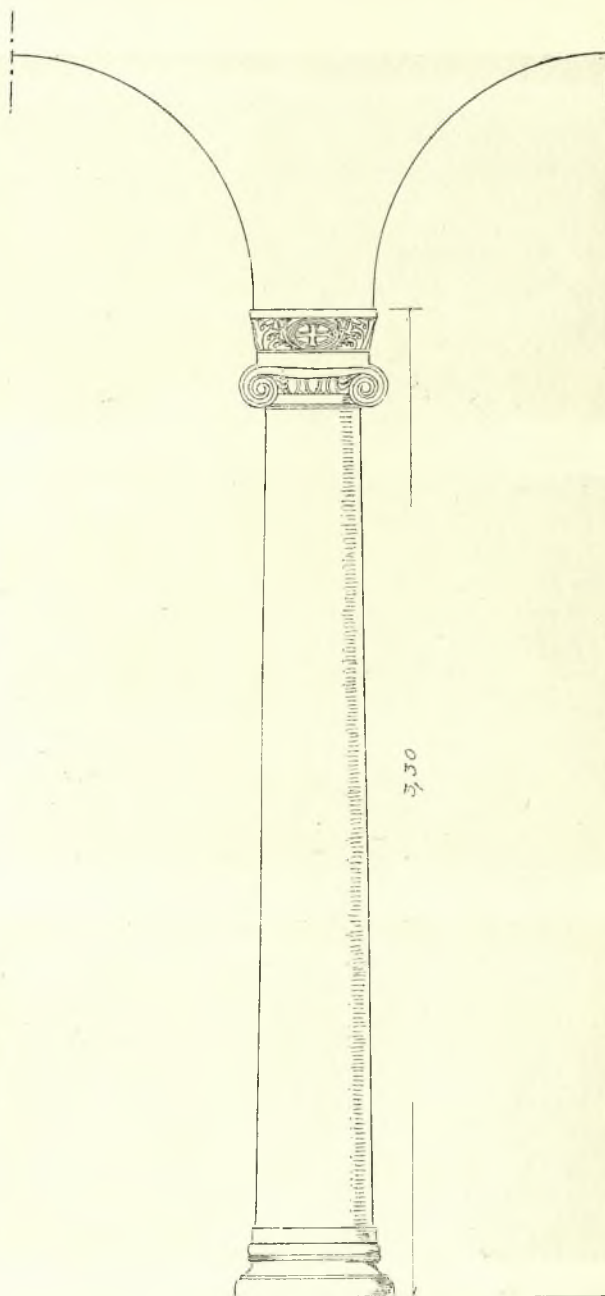
Εἰκ. 21. Τὸ ἰωνικὸν κιονόκρανον μετὰ τοῦ ἐπιθήματος αὐτοῦ.

μέσον τοῦ πλάτους τοῦ νάρθηκος (εἰκ. 3). Ὁ σκοπὸς τοῦ βοηθητικοῦ τούτου διαμερίσματος παραμένει ἐπὶ τοῦ παρόντος ἄγνωστος. Πρὸς Α. καὶ καθ' ὄλον τὸ πλάτος τοῦ ἄνω διαμερίσματος ἀνεσκάφησαν αἱ ἀρχαὶ τῶν τοίχων δύο ἄλλων διαμερισμάτων ἐν συνεχείᾳ, τὰ ὅποια ἐλλείψει πιστώσεως δὲν κατέστη δυνατὸν ν' ἀποχωματεύσωμεν ἕξ ὁλοκλήρου.

Τέλος περὶ τὸ μέσον τῆς Ν. πλευρᾶς τῆς βασιλικῆς ἀπεκαλύφθη καμαροσκέπαστος τραπεζοειδῆς δεξαμενὴ (εἰκ. 3) διαστάσεων, τῶν μὲν δύο στενῶν

Εἰκ. 22. Μαρμάρινα καὶ λίθινα ἐπιστύλια τῶν μονοστοιχιῶν τῆς βασιλικῆς.

Εἰκ. 23. Ἀναπαράστασις ἑνὸς κίονος τῶν τοξο-
στοιχιῶν τοῦ μέσου κλίτους τῆς βασιλικῆς.

πλευρῶν 1,95 μ. τῶν δὲ δύο μακρῶν 3,48 μ. τῆς μιᾶς καὶ 2,70 μ. τῆς ἑτέρας. Ἡ δεξαμενὴ αὕτη, τῆς ὁποίας σώζονται οἱ τοῖχοι εἰς ἄρκετὸν ὕψος (εἰκ. 25) καθὼς καὶ ἱκανὸν τμήμα τῆς θολωτῆς ὀροφῆς της, εἶναι ἐκτισμένη διὰ μεγάλων

Εἰκ. 24. Ἡ πρὸς δυσμὰς τοῦ νάρθηκος κιονοστήρικτος στοά.

ὀπτοπλίνθων, κατὰ ἐνδιαφέρον σύστημα. Ἐνῶ δηλαδὴ αἱ ὀπτόπλινθοι τῆς ἡμικυλινδρικῆς ὀροφῆς εἰς τὰ κατώτερα τμήματα τῶν μακρῶν τοίχων βαίνουν παραλλήλως, περὶ τὸ μέσον τοῦ ὕψους διατίθενται καθέτως πρὸς τοὺς μακροὺς τοίχους.

ΤΟ ΒΑΠΤΙΣΤΗΡΙΟΝ

Παραπλεύρως τῆς δεξαμενῆς καὶ εἰς κατώτερον ἐπίπεδον ἀπεκαλύφθη κυκλοτερὲς κτίσμα, διαμ. 6,60 μ., τὸ ὁποῖον περιβάλλεται πρὸς Ν. διὰ κυκλοτεροῦς διαδρόμου πλάτους 2,20 μ., ὅστις ἄρχεται ἀπὸ τῆς δεξαμενῆς καὶ καταλήγει εἰς παρακείμενον προθαλαμοειδὲς διαμέρισμα (εἰκ. 3). Κατ' ἀρχὰς ἀπεκα-

Εἰκ. 25. Ἀποψις τῆς θολωτῆς δεξαμενῆς ἀπ' ἀνατολῶν.

Εἰκ. 26. Ὑπόστρωμα ἐκ κονιάματος τῶν γυψίνων παραστάδων τοῦ βαπτιστηρίου.

λύφθη κλίμαξ ἐκ τεσσάρων βαθμίδων, ἣτις ἀνεχώρει ἐξ ἀντιστοίχου θύρας τῆς βασιλικῆς κατερχομένη εἰς τὸν προθάλαμον τοῦ κυκλοτεροῦς κτίσματος (εἰκ. 3). Ἀκολούθως ἐξεβαθύνθη τὸ κυκλικὸν τμήμα μέχρι βάθους 2,40 μ. καὶ ἐνῶ ἡ σκαφή ἐπροχώρει πρὸς τὰ κάτω ἀνεφάνησαν γύψιναι διακοσμῆσεις τῶν τοίχων συνιστάμεναι ἐκ ραβδωτῶν παραστάδων (εἰκ. 27), εἰς τὰ μεταξὺ τῶν

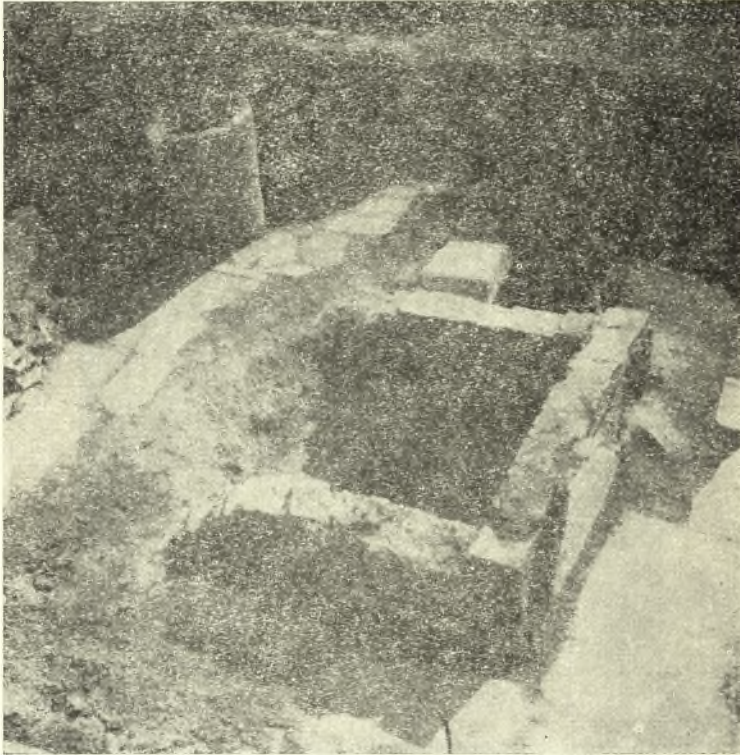
Εἰκ. 27. Τμήμα ραβδωτῆς γυψίνης παραστάδος τοῦ βαπτιστηρίου εἰς τὴν θέσιν του.

ἁποίων διαστήματα, ὑπῆρχον κυκλικά καὶ ὀρθογώνια κυματοφόρα πλαίσια, ὡς καὶ καρδιόσχημα τεμάχια ἐγχρώμων μαρμάρων (εἰκ. 26).

Τὰ χῶματα, τὰ ὁποῖα ἐκάλυπτον τὸ κυκλοτερές τοῦτο κτίσμα, ἦσαν πλήρη τεμαχίων φερόντων ἐγχρώμους τοιχογραφίας ἀλλ' εἰς πολὺ μικρὰ τεμάχια, ὥστε νὰ μὴ καθίσταται δυνατὸν νὰ προκύψῃ, διὰ προχείρου συγκολλήσεώς των, σαφῆς τις παράστασις. Τὰ τεμάχια ταῦτα μετεφέρθησαν εἰς τὸ Μουσεῖον Μαρκοπούλου, θὰ καταβληθῇ δὲ προσπάθεια συγκολλήσεώς των.

Ἐφ' ὅσον ἡ σκαφή ἐπλησίαζε πρὸς τὸ δάπεδον τοῦ κυκλοτεροῦς κτίσματος εὐρίσκοντο πολλοὶ μεγάλοι ὀπτόπλινθοι, αἵτινες προφανῶς ἀνῆκον εἰς τὴν καλύπτουσαν αὐτὸ ἡμισφαιρικὴν ὀροφήν. Ἐντὸς τοῦ βαπτιστηρίου ἀνευρέθη ὡσαύτως καὶ ὄρατον ἀνάγλυπτον ἐπίθημα, ὅπερ ἐκάλυπτε μεταγενέστερον τάφον, ὅστις εἶχεν ἀνοιχθῆ μετὰ δύο ἄλλων (εἰκ. 3). Μετ' ὀλίγον ἀπεκαλύφθη, ἀκρι-

βῶς εἰς τὸ μέσον τοῦ κυκλοτεροῦς κτίσματος, τετράγωνος βάσις (*εἰκ. 28*), ἣτις μετὰ τὸν τελικὸν καθαρισμὸν διεπιστώθη ὅτι ἦτο τετράγωνος κολυμβήθρα διαστάσεων 1,71×1,67 μ. ἐπενδεδυμένη ἐξωτερικῶς καὶ ἐσωτερικῶς διὰ μαρμα-

Εἰκ. 28. Ἡ τετράγωνος κολυμβήθρα τοῦ βαπτιστηρίου.

ρίων πλακῶν καὶ φέρουσα ἐσωτερικῶς βαθμιῶδα καθόδου. Παραπλεύρως τῆς κολυμβήθρας ἀπεκαλύφθη καὶ λίθινον δοχεῖον (*εἰκ. 29*), διαστ. 0,60×0,73 μ., τὸ ὁποῖον ἔφερεν ἐσκαμμένην βαθεῖαν κοιλότητα (διαστ. 0,48×0,15 μ.), εἰς τὸν πυθμένα τῆς ὁποίας εὐρέθη πήλινον ἀγάνωτον ἀγγεῖον (πρόχους) (*εἰκ. 30*), διὰ τοῦ ὁποίου προφανῶς θὰ ἐλαμβάνετο ὕδωρ ἵνα περιχυθῆ ἐπὶ τοῦ ὀρθίως ἵσταμένου ἔντος τῆς κολυμβήθρας προσώπου.

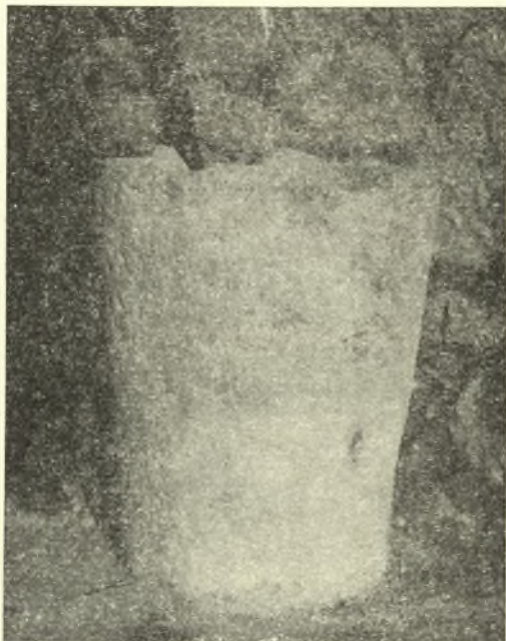
Πρὸς Α. τῆς κολυμβήθρας ἀπεκαλύφθη καὶ ὁ πήλινος ἀγωγὸς μετ' ὀρειχαλκίνης δικλείδος, ὅστις ἔφερε τὸ ὕδωρ ἀπὸ τῆς ὑψηλότερον κειμένης δεξαμενῆς πρὸς τὴν κολυμβήθραν.

Τὸ βαπτιστήριον ἔφερεν εἰς τὸ κάτω μέρος τῶν τοίχων μαρμαρίνην ἐπένδυσιν μέχρις ὕψους 0,70 μ., ἄνωθεν δὲ ἤρχιζεν ἡ διὰ ραβδωτῶν παραστάδων γυψίνη διακόσμησις καὶ ἡ μεταξὺ αὐτῶν τοιχογράφησις.

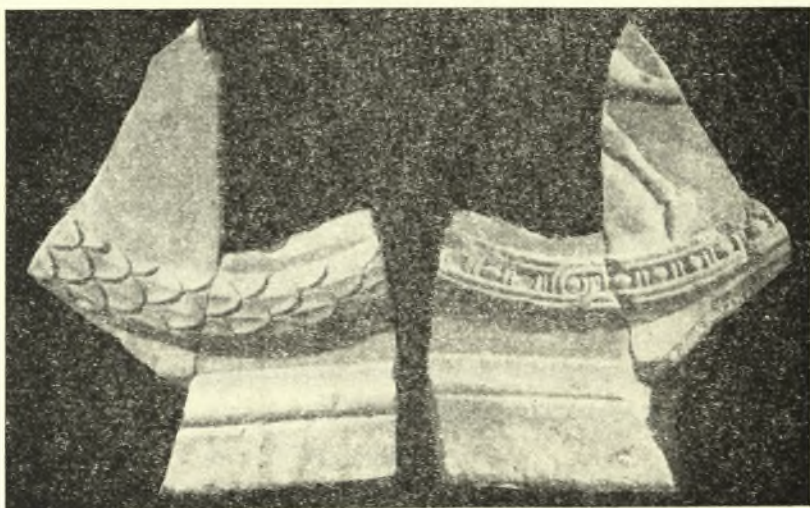

Εἰκ. 29. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ βαπτιστηρίου· ὁ ὀρειγάλκινος σωλὴν καὶ δεξιὰ ἡ λιθίνη γούρνα.

'Αναφέρω ἐν τέλει ὅτι κατὰ τὴν ἀποχωμάτωσιν τοῦ μέσου κλίτους εὐρέθησαν καὶ δύο μαρμάρινα ἀμφίγλυφα τεμάχια (εἰκ. 31), ἐπὶ τῶν ὁποίων εἰκονίζονται ἀφ' ἑνὸς μὲν κυκλοτερῆς ἀστράγαλος, ἀφ' ἑτέρου δὲ στέφανος δάφνης·

Εἰκ. 30. Λίθινον ἀγγεῖον ἐν τῷ βαπτιστηρίῳ καὶ ἄνω ἀριστερὰ ἢ μικρὰ πηλίνη πρόχους.

Εἰκ. 31. Μαρμάρινα ἀμφίγλυφα τεμάχια.

ἐντὸς τοῦ κύκλου εἰκονίζονται πόδες ζώου ἴσως βοός. Ἄγνοῶ τὸν προορισμὸν τῶν τεμαχίων τούτων, τὰ ὅποια δὲν φαίνονται νὰ ἀνήκουν εἰς τὸ τέμπλον.

ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΣΤΙΚΑΣ